

הסקר החברתי – 2005

1. מבוא

זה שש שנים שהמרכז עורך את הסקר החברתי¹. מדובר בסקר דעת קהל אשר נועד להתרשם מתחושת הרווחה ומתחושת הביטחון החברתי של הציבור בישראל. אנו מציגים את תשובות הציבור לשאלות ששאלנו על רמת החיים, על מצב התעסוקה, על הביטחון האישי, ועל רמת שירותי החינוך והבריאות שהציבור מקבל. בהמשך להצגת הממצאים של הסקר בתחומים אלה אנו מציגים תשובות לשאלות ששאלנו בסוגיות שונות של המדיניות החברתית ולשאלות המשקפות העדפות ערכיות של הציבור בכמה מן הסוגיות שעל סדר היום הציבורי. סוגיית הפערים החברתיים, למשל, אשר איננה יורדת מסדר היום החברתי והכלכלי, מועלית בסקר בשני ממדים: האחד מבטא את תחושות הציבור לגבי אופיים של השינויים המתחוללים והשני מבטא את השיפוט של הציבור לגבי תרומתה של המדיניות הממשלתית בתחומים השונים למיתון או להחרפת הפערים. סוגיה זו מהווה ממד של חלק רב מן הנושאים הכלולים בסקר ומסתבר מתוך ראייה כוללת, כי תחושותיו של הציבור לגבי עוצמת הפערים ולגבי התרחבותם נמצאות תואמות לממצאים ממדידות שונות שנעשו במשק בתחום זה.

לגבי ההתרשמות ממצבו של הפרט על רקע ההתפתחויות הכלכליות פנינו לבירור תחושות הציבור באשר למצבו האישי, תוך התייחסות להערכות שלו על מצבו, כולל הציפייה שלו לשיפור המצב. השאלות הכלולות בסקר (26 שאלות) מלוות ב-9 שאלות רקע על גילם, מינם, השכלתם, הכנסתם, מועד עלייתם ארצה של המשתתפים, מידת דתיותם, וכדומה.

¹ הסקר נערך מדי שנה באמצעות חברת חנוך ורפי סמית – יעוץ מחקר בע"מ. הסקר בוצע השנה בחודש יולי, וטעות הדגימה בו היא 3.1 אחוזים. הסקר פנה למדגם מייצג של האוכלוסייה הבוגרת בישראל (יהודים וערבים מעל גיל 18) והוא כלל ציבור של 1003 איש ואישה, אליהם הופנו כלל השאלות.

יש להדגיש, הסקר מהווה כלי משלים לניתוח ההקצאה לשירותים חברתיים, המוצג על-ידי המרכז מדי שנה בחלק הראשון של הדו"ח השנתי. הסקר מציג את חוות דעתם של מקבלי השירותים – כלל הציבור – ובמגבלות מסוימות המאפיינות כלי מעין זה הוא עשוי לאפיין את כיוון הרוח הנושב מהציבור על רבדיו השונים.

כמדי שנה גם השנה הוספנו שאלות בתחומים שונים וגרענו שאלות בתחומים אחרים. הקפדנו להמשיך ולשאול מספר שאלות בניסוח זהה לשנים קודמות, כדי להבטיח שבתחומים אלה, בהם נשאל הציבור כמה וכמה פעמים, תהיה בידינו אינדיקציה למגמות ברורות בעמדותיו.

תוצאות הסקר מצטרפות לתוצאות הסקרים הקודמים ולשאר הניתוחים הכלכליים-חברתיים ברמה המקרו-חברתית, שחלקם באים לידי ביטוי במקומות אחרים בדו"ח השנתי על "הקצאת משאבים". הן מאפשרות לנו לאפיין באופן מבוסס למדי כמה התפתחויות מרכזיות:

1. התחושה הרווחת בקרב הנשאלים היא, שהקיטוב הכלכלי מתרחב והפערים גדלים. מגמת השיפור הכלכלי של השנתיים האחרונות לא תרמה לשינוי בתחושה לגבי עוצמת הפערים אלא ההפך הוא הנכון – מהסקר עולה כי הקבוצות החזקות בחברה התחזקו והקבוצות החלשות נחלשו.

2. הציבור סבור שהמדיניות החברתית-כלכלית של הממשלה בתחומים השונים תורמת להמשך היווצרות הפערים.

3. כמה קבוצות בחברה הישראלית בולטות לעומת הממוצע בתשובות לחלק ניכר מהשאלות. מדובר בעיקר בעולים מחבר העמים, בערבים ובחרדים.

רבות משאלות הסקר מתייחסות להיבטים שונים, שהם מרכיבי יסוד בתחושת הביטחון החברתי של הנשאל. שקדנו השנה על פיתוח של מדד, המאפשר לקבל תמונה כוללת יותר על הביטחון החברתי, מעבר למה שניתן ללמוד מתשובות לשאלות בודדות. "מדד טאוב" מאפשר לכמת באופן פשוט שינויים החלים על פני זמן בתחושת הביטחון החברתי של הציבור בכללותו. כמו כן הוא מאפשר השוואה בין קבוצות האוכלוסייה השונות על ידי חישוב ערך המדד בנפרד לגבי כל תת-קבוצה.

המגמות עליהן מצביע מדד טאוב והשונות של המדד בין קבוצות שונות של משתתפי הסקר מוצגות להלן בסעיף הבא (סעיף 2). בהמשך לכך אנו מציגים את תוצאות הסקר לפי סעיפים, אשר כל אחד מהם כולל אשכול של שאלות בתחום מסוים בנפרד: ראשית התייחסנו לרמת החיים

של הנשאלים ולדיווחם על השינויים שחלו בה בשנה האחרונה (סעיף 3), הסעיפים בהמשך לכך מציגים את האשכול של התעסוקה (סעיף 4), את תחום הביטחון האישי (סעיף 5) ולאחר מכן אשכול של שאלות על רמת שירותי הבריאות (סעיף 6) והחינוך (סעיף 7). שני הסעיפים האחרונים של הפרק מציגים את חוות הדעת של משתתפי הסקר על המדיניות החברתית-כלכלית (סעיף 8) ואת עמדותיהם הערכיות של משתתפי הסקר (סעיף 9).

2. "מדד טאוב" לתחושת הביטחון החברתי

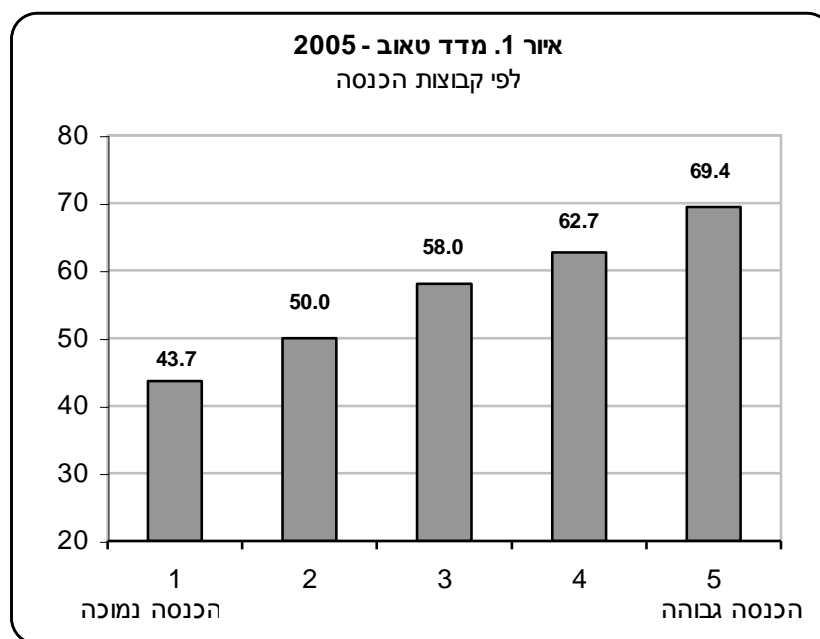
"מדד טאוב" מחבר ומשקלל את התשובות שניתנו בסקר לקבוצה של שאלות, הנוגעות ישירות במרכיבים הבסיסיים ביותר של תחושת הרווחה החברתית. מדובר בעיקר בשינויים ברמת החיים, בתחושת החשיפה לאלימות, בביטחון כלכלי בסיסי, ובחשש מפני אבטלה. התשובות מתורגמות לערכים כמותיים ומשוקללות לכדי מדד אחד פשוט, היכול לקבל ערכים בין 0 (מצב של חוסר ביטחון חברתי קיצוני) ל-100 (מצב של ביטחון חברתי מירבי).

בשנת 2005 עומד "מדד טאוב", המחושב לכלל אוכלוסיית הסקר על 54.5 נקודות. מהרחבת אופק ההסתכלות לחמש השנים האחרונות מתקבלת התמונה הבאה: בשנת 2001 (שנה ראשונה עבורה חישבנו את המדד) עמד המדד על 57.9 נקודות (כאמור, מתוך 100), בשנתיים 2002-2003 ירד המדד בצורה תלולה לכדי 47.9 נקודות. הירידה של המדד משקפת את התערעורת הביטחון החברתי של הציבור בעת העמקת המיתון הכלכלי והאבטלה ובעת השיא של הקיצוצים בתקציבי הרווחה – ובעיקר תקציבי הבטחת הכנסה.

בשנת 2004 חל מפנה בתחושת הביטחון של הציבור, כפי שמשתקף מעליית המדד לרמה של 53.1 נקודות, ובשנת 2005 נמשכה מגמת העלייה, אף כי בשיעור מתון בהרבה. המדד המחושב מהסקר הנוכחי (2005) עמד, כאמור, על 54.5 נקודות – הוא עדיין נמוך מרמתו ב-2001.

הנתונים הללו מתייחסים לאוכלוסיית הסקר בכללותה ומסתירים הבדלים גדולים ברמת הביטחון החברתי בין קבוצות אוכלוסייה שונות. המדד המחושב עבור האוכלוסייה המדווחת על רמת הכנסה "הרבה מעל הממוצע" עמד בשנת 2005 על קרוב ל-70 נקודות, בו בזמן שהנתון עבור האוכלוסייה עם רמת הכנסה "הרבה מתחת לממוצע" הגיע לכדי 44

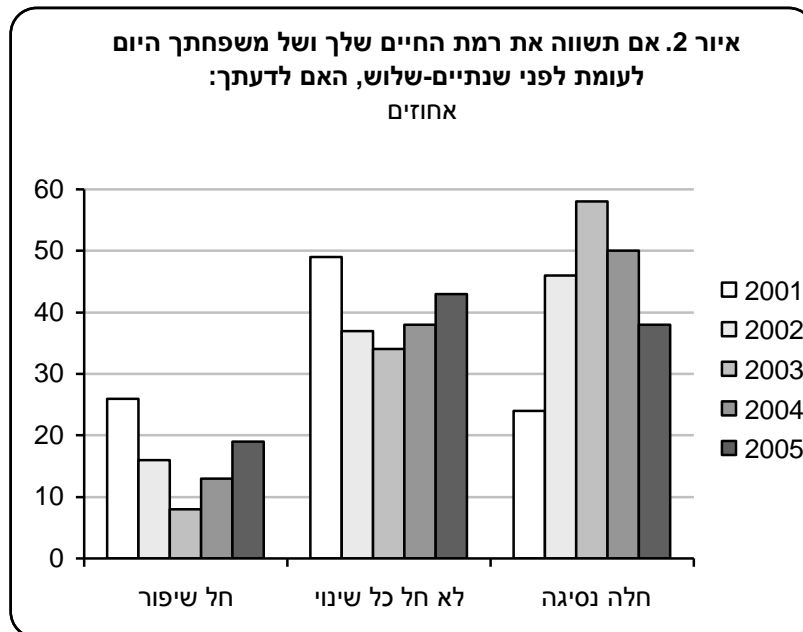
נקודות בלבד. גם בקרב האוכלוסייה עם רמת הכנסה של "קצת פחות מהממוצע" לא עבר המדד השנה את רמת ה-50 נקודות. לא רק ההבדלים המוחלטים הגדולים, יחסית, בין קבוצות האוכלוסייה השונות מדאיגים, גם הכיוונים השונים של התפתחות המדד המחושב לקבוצות אלה אמורים "לזעוק" בפנינו ובפני מעצבי המדיניות החברתית-כלכלית. אם עד 2004 ניתן לראות מגמות דומות בהתפתחות המדד המחושב לקבוצות ההכנסה השונות – ירידה בשנים 2002-2003 ועלייה בשנת 2004, הרי המדד לשנת 2005 מצביע על הגדלת הקיטוב ועל התרחבות הפערים גם בתחושת הביטחון של האוכלוסיות השונות. בזמן ש"מדד טאוב" לאוכלוסייה המבוססת על 6 אחוזים לעומת השנה הקודמת, המדד לאוכלוסיות החלשות ירד בכ-2 אחוזים. ניתן לסכם ולומר, ש"מדד טאוב" ל-2005 מצביע על מגמת שיפור מסוימת ותפנית בתחושת הביטחון החברתי-כלכלי של הציבור, לאחר הרעה בשנים קודמות. ואולם, השיפור חל רק בקרב השכבות המבוססות באוכלוסייה ופסח על בעלי הכנסות נמוכות מהממוצע.

3. רמת החיים

ההתרשמות ממצבו של הציבור בשנה האחרונה, מתוך תשובות הנשאלים לכמה שאלות שהוצגו בסקר, מצטרפת לכדי תמונה כוללת של הרחבת הקיטוב. ראשית, שאלנו באופן ישיר לגבי רמת הרווחה לעומת השנתיים-שלוש הקודמות.

השאלה הייתה: **אם תשווה את רמת החיים שלך ושל משפחתך היום לעומת לפני שנתיים-שלוש, האם לדעתך: (חל שיפור ניכר, חל שיפור מסוים, לא חל כל שינוי, חלה נסיגה מסוימת, חלה נסיגה רבה).**

שאלה זו חזרה והופיעה ברציפות בסקרי המרכז בחמש השנים האחרונות. אין ספק בכך, שהתשובות מקבלות יתר תוקף כאשר אנו בוחנים אותן לעומת שנים קודמות. ובכן, מתברר שבשנתיים האחרונות יש תחושה שהמצב השתפר לעומת הסקרים שנערכו בשנים 2002-2003, אם כי עדיין לא חזרה תחושת השיפור שדווחה על-ידי המשתתפים ב-2001. שיעורם של המדווחים על שיפור ברמה החיים עלה ב-2005 לכדי 19

אחוז לעומת כ-12.5 ב-2004 וכ-8 אחוזים בלבד ב-2003. במקביל לכך ירד שיעור המדווחים על נסיגה במצבם והירידה הינה הדרגתית בשנתיים האחרונות. יחד עם זאת, שיעור הסבורים שחלה נסיגה רבה גדול פי שלושה משיעור הסבורים שחל שיפור ניכר.

מסתבר כי תמונה זו מסתירה בתוכה מגמות נבדלות בין קבוצות מובחנות בחברה: אמנם גילאי 25-29 מדווחים על שיפור ניכר במצבם, יותר מהממוצע, וכך גם בעלי הכנסה הגבוהה בהרבה מהממוצע. אך לעומת זאת, קבוצות אחרות דיווחו על הרעה ברמת חייהם יותר מהממוצע: מדובר בבעלי השכלה יסודית או תיכונית חלקית, בערבים ובעלי הכנסה הנמוכה בהרבה מהממוצע. דומה אפוא שהתמונה המתקבלת היא שהחזקים התחזקו, והחלשים נחלשו עוד יותר.

השאלה הבאה ששאלנו על רמת החיים של הציבור הייתה: **באיזו מידה רמת הכנסתך מאפשרת לך ולמשפחתך לעמוד בצורכי הקיום הבסיסיים?** (אחוזים)

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
19	19	12	11	10	12	11	ללא כל קושי
..	..	15	9	12	11	11	ללא קשיים רבים
52	50	45	46	46	43	42	במידה סבירה
25	26	25	29	27	27	29	בקושי
4	5	3	5	4	6	7	כלל לא מאפשרת

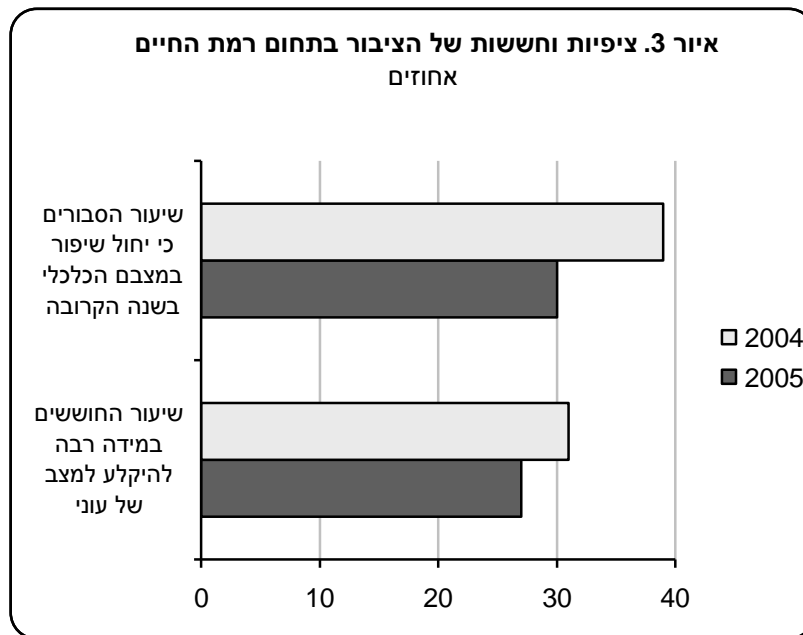
שאלה זאת נשאלה בנוסח זהה כמעט בכל השנים הקודמות והתשובות עליה מצביעות על קו-מגמה ברור: שיעור המשיבים שהכנסתם מאפשרת להם לעמוד בצורכי הקיום הבסיסיים ללא קושי או ללא קשיים מרובים הוא יציב לאורך ארבע השנים האחרונות ועומד על כ-22-23 אחוז מן הציבור. שיעור המשיבים שרמת הכנסתם מאפשרת קיום ברמת חיים סבירה בלבד ירד השנה לכדי-42 אחוז ושיעור המשיבים המדווחים על קושי "להסתדר" ברמת הכנסתם הנוכחית עלה לכדי 36 אחוז.

המגמה המסתמנת מצירוף התשובות היא הרחבת הקיטוב, כשקבוצת האמצע מצטמצמת וקבוצות הקצה גדלות. ייתכן, אמנם, שכאשר רמת החיים הממוצעת עולה וחל שינוי בהגדרה של המוצרים והשירותים הנתפסים כבסיסיים (היות שמדובר בהערכות סובייקטיביות של צורכי הקיום הבסיסיים), חלה גם עלייה בשיעור האנשים שאינם יכולים או מתקשים להרשות לעצמם לצרוך מוצרים ושירותים אלה, הנחשבים עתה

בעיני החברה כבסיסיים. עם זאת, אין להקטין מחומרתם של הממצאים – כמעט מחצית מהמשיבים בגיל העבודה המרכזי (30-49) השיבו בסקר, שהם אינם יכולים להסתדר או שהם מסתדרים בקושי. השיעור גבוה יותר בקרב החרדים, בקרב יוצאי חבר העמים, בקרב ערבים, מובטלים, בעלי השכלה נמוכה (יסודית או תיכונית חלקית), ובעלי הכנסה הנמוכה בהרבה מהממוצע.

מצאנו קשר בין התשובות להכנסת המשיבים: רק 2 אחוזים מבעלי ההכנסה הנמוכה בהרבה מהממוצע השיבו שהם יכולים להסתדר ללא קושי, לעומת 46 אחוז מבעלי ההכנסה הגבוהה בהרבה מהממוצע. נמצא גם קשר לסטטוס בעבודה של המשיב – העצמאים השיבו בשיעורים גבוהים יותר מהשכירים, שהם יכולים להסתדר עם הכנסותיהם ללא קושי.

שאלנו את הציבור באשכול זה שתי שאלות המתייחסות לציפיות ולחששות שלו בתחום רמת החיים. ניתן להתרשם מהתוצאות, באופן משולב, באיור 3.

השאלה הראשונה הייתה: **האם אתה צופה שמצבך ומצב משפחתך הכלכלי ישתנה בשנה הקרובה?** (אחוזים)

2004	2005	
6	5	יחול שיפור ניכר
33	25	יחול שיפור מסוים
47	55	לא יחול כל שינוי
11	13	תחול הרעה מסוימת
2	3	תחול הרעה רבה

מסתבר שלמרות השינויים האובייקטיביים לטובה במשק ישנה ירידה באופטימיות: רוב הציבור סבור שלא יחול שינוי במצבו. פחות מ-30 אחוז מהמשיבים סבורים השנה, שהמצב הפרטי שלהם ישתפר, כאשר בשנה שעברה סברו כך כמעט 40 אחוז מהציבור. בהשלמה לכך, בקצה השני, כמעט 16 אחוז מהציבור סבורים שמצבם הכלכלי עוד יורע לעומת כ-13 אחוז בשנה שעברה. ייתכן, שבעת שאנשים נמצאו בשיא השפל הציפיי שלם לשיפור המצב הייתה גבוהה יותר מאשר בעת שהמצב מתחיל להשתפר ומתבררת התמונה של מצבם הפרטי. לכן, דווקא בזמן זה הציפיות לשיפור נוסף מתמתנות. ייתכן גם, שחלק ניכר מהציבור איבד את האמון בהבטחות הממשלה לשיפור המצב.

ההסבר האחרון מוצא חיזוק מסוים, כאשר מתבלטות לעינינו מתוך כלל הציבור הקבוצות החוששות במיוחד מהרעת המצב: מדובר בבעלי ההכנסה הנמוכה בהרבה מהממוצע, הערבים, המובטלים והעולים מחבר העמים. לעומת זאת, גם באוכלוסיות האופטימיות, יחסית, מצאנו צעירים, חרדים וערבים. לכאורה יש כאן סתירה מסוימת, כאשר קבוצות המשתייכות לאותו סטטוס חברתי חלש מביעות עמדות נוגדות. אך הסתירה מוסברת בחלקה בהתפלגות **בתוך** הקבוצות.

הדבר בולט במיוחד בקרב האוכלוסייה הערבית, שם קבוצת הביניים, הסבורה שלא יחול שום שינוי היא קטנה יחסית לעומת שתי קבוצות הקצה, הגדולות יחסית, שסבורות שיחול שינוי לרעה או לטובה. ייתכן גם שלקבוצות האוכלוסייה, שרמת הכנסתן נמוכה ביותר, יש ציפיות גבוהות יותר לשיפור, אבל בהעדר ביטחונות כלכליים, תחושת הסיכון והחשש מהצפוי הם עדיין גבוהים יותר.

גם בתשובה לשאלה זו מצאנו הבדלים מסוימים בין העצמאים לשכירים, כאשר העצמאים אופטימיים יותר מהשכירים (ציינו שהם

הביעו תחושה שרמת חייהם טובה יותר). מצאנו גם הבדלים באופטימיות בין נשים לגברים, כאשר הנשים "שמרניות" יותר בהערכתן את המצב, הן בכיוון של הרעה והן בכיוון של שיפור.

השאלה השנייה לגבי הציפיות הייתה: **האם אתה חוששת/מהאפשרות שאתה או משפחתך תיקלעו למצב של עוני או מצוקה כלכלית? (אחוזים)**

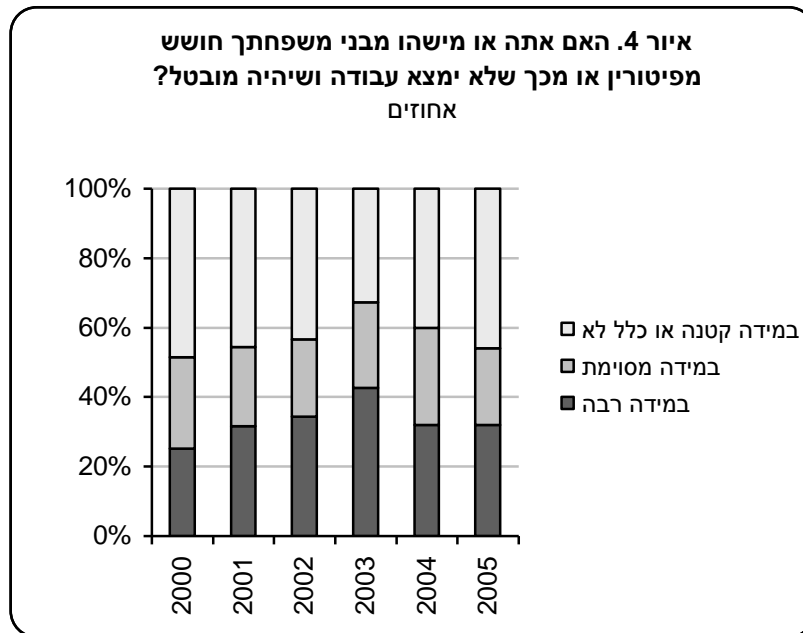
2004	2005	
17	13	במידה רבה מאוד
14	14	במידה רבה
29	27	במידה מסוימת
15	16	במידה קטנה
25	30	כלל לא

בתשובה לשאלה זו יש סימנים קלים לשיפור שחל במצב הרוח, כאשר חלה ירידה קטנה במידת החשש מהידרדרות למצב של מצוקה כלכלית או לעוני לעומת השנה שעברה. בדומה לשאלות אחרות באשכול זה הקבוצות החלשות חוששות יותר מהקבוצות החזקות. כמו כן החשש עולה עם הגיל.

4. תעסוקה, הכנסה ותנאי עבודה

חיי העבודה של הפרט הם אחד המרכיבים המשמעותיים ביותר בחייו והם, בדרך-כלל, המקור לביטחונו האישי והמשפחתי, כלכלית וחברתית. העבודה מאפשרת לפרט לפרנס את עצמו ואת משפחתו, היא קובעת במידה רבה את הסטטוס החברתי שלו, והיא משפיעה השפעה מכרעת על איכות חייו ועל הערכתו העצמית. השנה הרחבנו מעט את התחום על-ידי מספר שאלות שכללנו בסקר, מעבר להיבטים בהם עסקנו בעבר.

תחום התעסוקה הוא התחום הראשון אשר נפגע עם ראשיתו של משבר כלכלי אך השיפור בו הוא איטי יחסית, גם כאשר המצב של המשק מתחיל להשתפר. גם השנה, בדומה לשנים קודמות, חזרנו ושאלנו את השאלה: **האם אתה או מישהו מבני משפחתך חושש מפיטורין או מכך שלא ימצא עבודה ושיהיה מובטל? (במידה רבה מאוד, במידה רבה, במידה מסוימת, במידה קטנה, כלל לא).**

השנה נמשכה מגמת השיפור שאובחנה לראשונה בשנה שחלפה, לאחר תקופה די ממושכת בה החשש מפני אבטלה היה גבוה מאוד. שיעור המשיבים השנה, שהם או אחד מבני משפחתם לא חוששים כלל מפני אבטלה, או שהם חוששים במידה מועטה בלבד עלה ל-46 אחוז לעומת 40 אחוז בשנה שעברה, ולעומת 30 אחוז ב-2003. בקצה השני, גם מספר החוששים במידה רבה מאד ירד במקצת בשנה האחרונה. ייתכן שהקטנת החששות מאבטלה משקפת את המצב האובייקטיבי, המצביע על כך שהחל שיפור במודדים כלכליים שונים ולכן האיום של האבטלה בקרב הציבור פחת.

החשש מפיטורין גדול יותר אצל נשים מאשר אצל גברים – רק שליש מהנשים אינן חוששות מפיטורין לעומת 43 אחוז מהגברים². הקשר הברור והמובהק ביותר מתייחס להבדלים בין הנשאלים לפי רמת הכנסתם: רק 3 אחוזים מבעלי ההכנסה הגבוהה בהרבה מהמוצע

² חשוב להדגיש, שהשאלה התייחסה לנשאל או לבני משפחתו ועל כן ייתכן שגישתן של הנשים "ריאלית" יותר ואופטימית פחות.

דיווחו על חשש מפני פיטורין או אבטלה לעומת 28 אחוז מבעלי ההכנסה הנמוכה בהרבה מהמוצע. במקביל לכך, 63 אחוז מבעלי ההכנסה הגבוהה אינם חוששים כלל מפיטורין לעומת 24 אחוז בלבד מבעלי ההכנסה הנמוכה בהרבה מהמוצע. באותו כיוון מצאנו גם קשר להשכלת הנשאלים.

מצאנו שתחושת הביטחון של העצמאים הרבה יותר גבוהה, כלומר שהשיעור מתוכם, שאינו חושש מכך שמישהו מבני משפחתם יפטר (או שהם לא ימצאו עבודה) גבוה בהרבה משיעור השכירים אשר חשים כך (55 לעומת 34 אחוז). הערבים הם קבוצה בולטת נוספת בין משתתפי הסקר שהביעו חשש כבד מאבטלה.

שתי השאלות הבאות ששאלנו בשנה האחרונה (2005) באשכול זה עסקו בהכנסה ובתנאי העבודה של משתתפי הסקר. השאלה הראשונה התייחסה להכנסה. השאלה הייתה: **האם בשנה האחרונה חלו שינויים ברמת הכנסתך? (אחוזים)**

2	חל שיפור ניכר
15	חל שיפור מסוים
56	לא חל כל שינוי
18	חלה נסיגה מסוימת
8	חלה נסיגה רבה

מעניין לציין, שבמציאות בה אנו מדווחים על שיפור כלכלי, לכאורה, שיעורים גבוהים יותר מקרב הציבור מדווחים על הרעה בהכנסתם מאשר על הטבה – 17 אחוז מדווחים על שיפור ויותר מ-26 אחוז מדווחים על נסיגה! בממוצע לכלל המשתתפים התמונה אולי איננה חמורה כל-כך אולם מסתבר לפי ממצאי הסקר, שתמונה זו מסתירה את הקבוצות המובחנות מתוך האוכלוסייה שבהן הפגיעה הייתה חמורה יותר. לעומת 40 אחוז מבין בעלי ההכנסות הנמוכות, שדווחו על הרעה ואף הרעה רבה בהכנסתם, רק 7 אחוזים מבעלי ההכנסה הגבוהה בהרבה מן הממוצע דווחו על הרעה וכמעט אף אחד לא דווח על הרעה רבה. תמונה דומה ניכרת גם לפי השכלה: 18 אחוז מבעלי ההשכלה היסודית והתיכונית החלקית (קטיגוריות של השכלה נמוכה יותר) דווחו על הרעה בהכנסתם לעומת 5 אחוזים בלבד מבעלי ההשכלה האקדמית. יש להניח, שבעלי ההכנסות הגבוהות ובעלי ההשכלה הגבוהה נמצאים במקומות עבודה, המוגנים יותר בהסכמי עבודה והם חשים מובטחים

יותר מפני פגיעה בהכנסותיהם. לעומת זאת, חלק לא קטן של האוכלוסייה מהקבוצות החלשות מועסק אצל קבלני כוח אדם, או במקומות עבודה לא מאורגנים, בהם המעסיקים מנצלים את המשבר הכלכלי ואת האיום באובדן מקום העבודה כדי לפגוע בתנאי העסקה של עובדיהם.

השאלה השנייה עסקה בשינויים בתנאי העבודה האחרים (שאינם הכנסה) והתשובות התפלגו באופן דומה מאד לתשובות לשאלה הקודמת: (באחוזים)

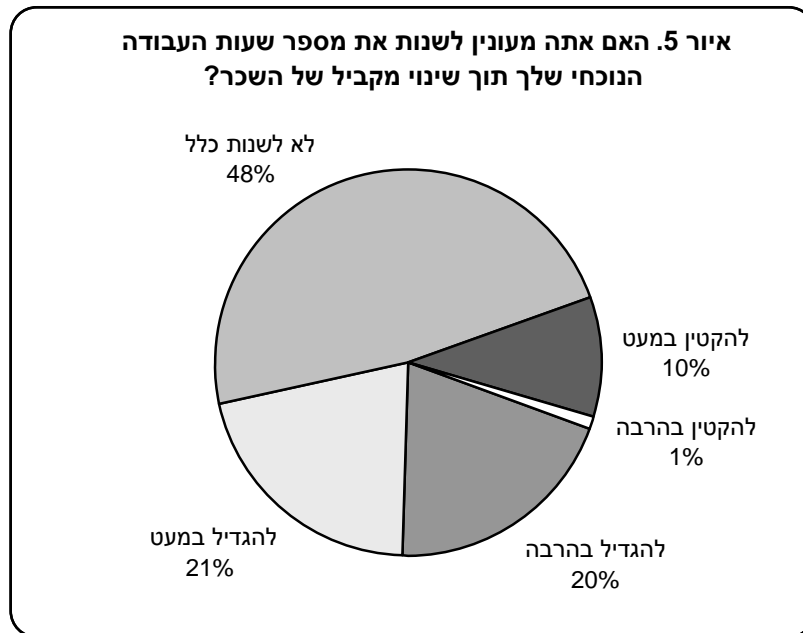
12	חל שיפור ניכר + מסוים
66	לא חל כל שינוי
21	חלה נסיגה מסוימת + רבה

גם לגבי שינויים שחלו בתנאי העבודה, אפשר להיווכח, כי בעלי הכנסות גבוהות נפגעו הרבה פחות מבעלי הכנסות נמוכות, ובעלי השכלה נמוכה נפגעו יותר מבעלי השכלה גבוהה. השכירים נפגעו קצת יותר מהעצמאים, והנשים יותר מהגברים.

שאלה נוספת ששאלנו באשכול התעסוקה נועדה לברר, האם הציבור שבע רצון או מסתפק בהיקף העבודה הנוכחי שלו (לאור תחושת הפגיעה ברמת החיים, ברמת ההכנסה ובתנאי העבודה).

השאלה הייתה: האם אתה מעוניין לשנות (להגדיל או להקטין) את מספר שעות העבודה הנוכחי שלך תוך שינוי מקביל של השכר? התשובות שקיבלנו ב-2005 מוצגות באיור 5.

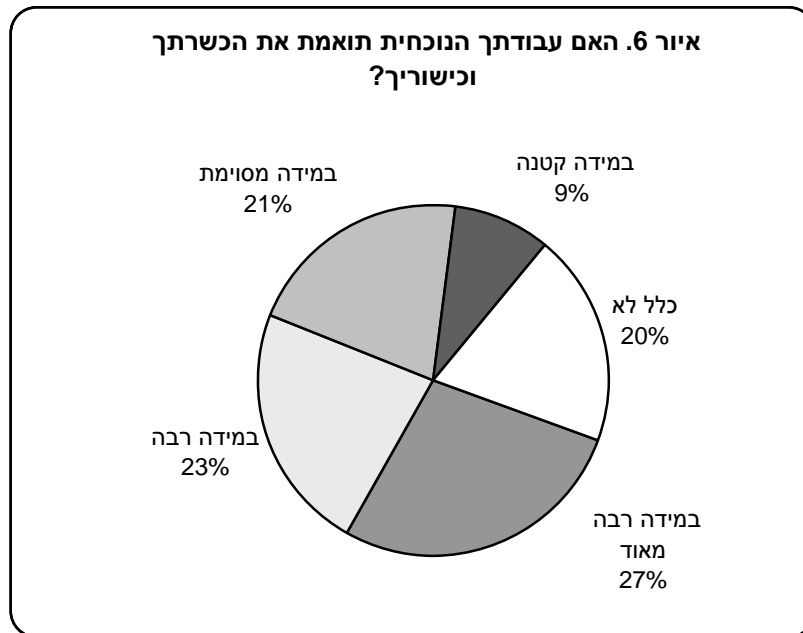
התשובות תואמות לתחושה כי רמת ההשתכרות איננה מספיקה כדי לעמוד בנטל הקיום, מפני ששיעור גבוה למדי של משתתפי הסקר, יותר מ-40 אחוז מעוניינים להגדיל את היקף משרתם ולהגדיל את הכנסתם בהתאמה לכך. זאת לעומת 10 אחוזים בלבד המעוניינים להקטין את היקף עבודתם. ייתכן שהשיעור הגבוה של המעוניינים להגדיל היקף עבודתם מלמד על היקפה של אבטלה, שאיננה משתקפת בנתוני האבטלה הרשמיים – הדבר מתבטא בתחושה של תת-תעסוקה, כלומר בתעסוקה במשרות חלקיות שלא מרצון.

מי מעוניין להגדיל את משרתו בהרבה? גברים יותר מנשים (24 לעומת 18 אחוז), צעירים יותר ממבוגרים, בעלי השכלה גבוהה יותר מבעלי השכלה נמוכה (אקדמאים – 22 אחוז לעומת השכלה יסודית – 15 אחוז), עצמאים יותר משכירים (26 לעומת 19 אחוז), ובעלי הכנסה נמוכה יותר מבעלי ההכנסה גבוהה (35 לעומת 15 אחוז) והעולים יותר מהוותיקים.

מי מעוניינים להפחית את שיעורי משרתם? ערבים ובעלי הכנסה גבוהה בהרבה מן הממוצע מעוניינים להפחית את שעות עבודתם במידה בולטת יותר לעומת אחרים. מעניין, שנשים פחות מעוניינות להגדיל את משרתן לעומת גברים, ממצא התואם את העובדה שהן מועסקות במשרות חלקיות יותר מגברים.

השאלה האחרונה בתחום תנאי העבודה בשנת 2005 הופנתה לתחושות המשיבים בדבר ההתאמה בין מקום עבודתם או אופי עיסוקם להערכתם העצמית ביחס לכישוריהם. התוצאות מוצגות באיור 6.

מסתבר, שקרוב ל-30 אחוז מהנשאלים סבורים שעבודתם אינה תואמת את כישוריהם והכשרתם. שיעור זה נראה גבוה מאד ואולי הוא משקף מציאות זמנית, כלומר שרבים נכנסים למקום עבודה גם כאשר איננו מתאים לכישוריהם ומצפים שמצבם ישתנה. הסבר זה היה מניח את דעתנו אילו שיעור הצעירים שהשיבו שעבודתם אינה תואמת את כישוריהם היה גבוה בהרבה משיעור המבוגרים. אמנם ישנו קשר לגיל אבל הוא איננו מסביר את גובה השיעור שמצאנו: 37 אחוז מבני 25-29 מדווחים כי עבודתם אינה תואמת את כישוריהם, 24 אחוז מבני 30-49 מדווחים כך ו-29 אחוז מבני 50-64.

מי הקבוצות אשר בלטו לעומת הממוצע? הקבוצה הבולטת ביותר בחוסר שביעות רצונה במובן זה היא קבוצת העולים, ש-53 אחוז מהם מדווחים על אי התאמה בין מקום העבודה לכישורים. התחושות חושפות, ללא ספק, את מחיר ההגירה ואת מצבם של העולים, שנאלצו להתפשר עם מקומות העבודה שאינם תואמים בהכרח את כישוריהם והכשרתם הקודמת. מצאנו גם חוסר התאמה גבוה לגבי מחצית מן הפנסיונרים. יש להניח, שחלק גדול מתוכם, המעוניינים או חייבים להמשיך לעבוד

ולהשתכר, נאלצים להשתלב בעבודות מזדמנות, זמניות וחלקיות על מנת להשלים את הכנסתם מהפנסיות, ועבודות אלה דורשות כישורים הנופלים בהרבה מכישוריהם הנרכשים ומניסיונם.

ככלל אפשר למצוא בתשובות הנסקרים קשר ברור בין הערכתם בדבר ההתאמה בין העבודה שלהם בפועל לכישורים וליכולות, לבין רמת ההשכלה וההכנסה. ככל שההכנסה וההשכלה גבוהות יותר כן דווח על התאמה גבוהה יותר.

ממצא מעניין מגלה כי גם כאן ישנו הבדל בין העצמאים לשכירים: רוב העצמאים, 67 אחוז מהם, סבורים שהם עובדים בעבודה התואמת את כישוריהם לעומת 50 אחוז מהשכירים. ובאותו כיוון, רק 19 אחוז מהעצמאים סבורים שעבודתם אינה תואמת את כישוריהם לעומת 29 אחוז מהשכירים.

5. ביטחון אישי וחשיפה לאלימות

תופעות של אלימות בחברה נטועות בהגדרות חברתיות ותרבותיות, והן מקבלת משמעויות שונות מחברה לחברה ומעת לעת. יש מי שיגדיר דחיפה וניסיון להקדים את הזולת בתור כאלימות, בשעה שאחר יקבל זאת כהתנהגות נורמטיבית. כמו כן, יש מי שיגדירו שימוש בלשון בוטה ובקללות כאלימות, בשעה שאחרים יראו בכך "סתם" גסות רוח. התייחסו בשאלות לאלימות עבריינית ולמעשים פליליים. אמנם השאלות שעסקו בתחום זה הוצגו בסקר ללא הגדרה מדויקת, ועל כן יש להתייחס לתשובות המשיבים בזהירות ואף להניח שישנם הבדלים בתפיסת האלימות בין משתתפי הסקר. עם זאת, אין ספק, שלגבי תופעות אלימות רבות, סיווגן וחומרתן, ובייחוד לגבי אלימות עבריינית ואירועים פליליים, תהיה הסכמה רחבה למדי בקרב הציבור בישראל. כמו כן, ישנה הסכמה על כך שממד זה של החיים החברתיים תורם לתחושת הרווחה של הפרט או באופן חלופי מעצים את הפגיעה בפרט.

שאלנו את משתתפי הסקר שלוש שאלות בתחום החשיפה לעבריינות ואלימות. השאלות בדקו שלוש רמות של התייחסות לנושא: ראשית, לגבי תחושת החשיפה לפגיעה של עבריינות אלימה. שאלה זו נשאלה בכל הסקרים מאז שנת 2000 והיא משקפת את התחושה של הציבור, כפי שהשתנתה בשנים אלה. בשאלה שנייה בררנו אם הייתה פגיעה ממשית במשיבים ובבני משפחתם, ובשלישית בחנו האם חל שינוי בהתנהגות של

הציבור – כלומר, האם חל שינוי בהרגלים של הנשאלים לאור התחושה שחלה עלייה באפשרות להיפגע.

השאלה הראשונה הייתה: **באיזו מידה אתה ובני משפחתך מרגישים חשופים לפגיעה של עבריינות אלימה ומעשים פליליים? (אחוזים)**

2000	2001	2002	2003	2004	2005	
6	5	8	8	8	9	במידה רבה מאוד
11	12	11	11	11	12	במידה רבה
23	24	22	21	27	23	במידה מסוימת
29	29	23	23	20	21	במידה מועטה
31	29	36	37	34	35	כלל לא חשוף

הממצא הזועק ביותר מן התשובות לשאלות באשכול זה הוא, שתחושת הביטחון האישי בקרב הציבור ירודה מאוד. רק 35 אחוז מהציבור השיבו שהם אינם חשופים כלל לאלימות; יותר מחמישית מהציבור (20.5 אחוז) מדווחים על תחושה של פגיעה במידה רבה ורבה מאוד; כרבע חשים חשיפה לאלימות עבריינית במידה מסוימת ועוד כ-21 אחוז חשופים לה במידה מועטה בלבד. החומרה רבה עוד יותר היות שההשוואה לעומת שנים הקודמות מלמדת על העלייה שחלה בעוצמת האלימות שהציבור חש: כלומר, שיעורים גבוהים יותר השיבו שהם חשופים לאלימות במידה רבה ורבה מאוד, לעומת ירידה קלה בדיווח על שיעורי החשיפה לאלימות במידה מועטה (במיוחד בהשוואה לשנת 2000 ו-2001). לעומת זאת חלה גם עלייה קטנה בשיעור המשיבים שאינם חשופים כלל לאלימות, מכ-30 אחוז ב-2000 ל-35 אחוז, כאמור, ב-2005. הקבוצות החלשות בחברה נמצאו גם בעלות תחושת חשיפה גבוהה יותר לפעילות עבריינית ולאלימות. בעוד שהממוצע לכלל האוכלוסייה עמד כאמור על 20 אחוז (של מי שחשו חשופים במידה רבה ובמידה רבה מאוד), הרי שבקרב גילאי +50, בקרב ילידי חבר העמים, בקרב בעלי השכלה יסודית או תיכונית חלקית, פנסיונרים, ובעלי הכנסות, הנמוכות בהרבה מתחת לממוצע מדובר על 25-27 אחוז.

בקרב גילאי +65 חלה עלייה גדולה מאד בתחושת הסיכון: ב-2003 רק 3.6 אחוזים דווחו שהם חשים חשופים מאד לפגיעה ובשנת 2005 שיעורם עלה לכדי 12 אחוז. בנוסף לכך, בעוד שב-2003 למעלה מ-50 אחוז מבין הקשישים לא חשו חשופים כלל לפגיעה, הרי ב-2005 שיעור זה ירד ל-36

אחוז בלבד. כמו כן חלה עלייה גדולה מאד גם בתחושת הסיכון אצל בני 25-29, מ-15 אחוז ב-2003, ל-22 אחוז ב-2005.

מעניין לציין, שאין כמעט הבדל בין נשים לגברים בתחושת הסיכון, כפי שהיא מדווחת בסקר. העולים מחבר העמים חשים יותר חשופים לאלימות מאשר הוותיקים, וככל שהאוכלוסייה דתית יותר היא מרגישה חשופה פחות לעבריינות אלימה. לגבי החרדים, ייתכן שהדבר מוסבר מהמגורים שלהם בשכונות נפרדות, בעלות אורח חיים ייחודי, המאופיין בסגירות כולל ביחס לאמצעי התקשורת, וזה מסביר את תחושת החשיפה הנמוכה יותר.

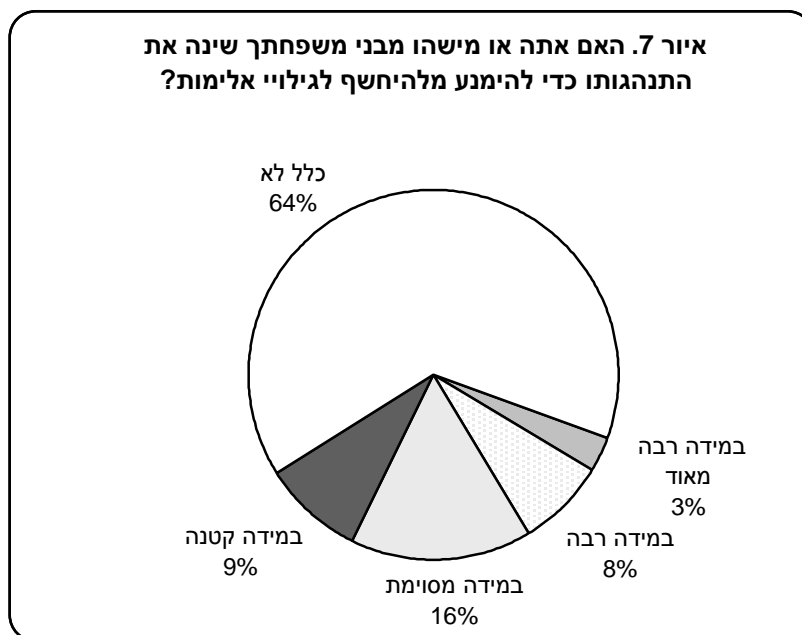
השאלה השנייה, שלא נשאלה בעבר, התייחסה, כפי שצינו, לפגיעה בפועל ולא רק לתחושת החשיפה לפגיעה.

השאלה הייתה: האם אתה או מישהו מבני משפחתך נפגע לאחרונה מאלימות שכוונה כלפיהם?

0.5	פעמים רבות מאד
1	פעמים רבות
5	מספר פעמים
8	פעם אחת או שתיים
86	אף פעם

למעלה מ-85 אחוז מהציבור השיבו שאף פעם לא נפגעו מאלימות עבריינית שכוונה כלפיהם. אולם, 15 אחוז השיבו שחוו ונחשפו לאלימות ופעילות עבריינית, ויש מקום לטעון שהשיעור גבוה מדי. גילאי 25-29 נחשפו פעמים רבות לפעילות עבריינית ולאלימות. בין אלה שהשיבו על פחות פגיעות היו בני 65+, בעלי השכלה יסודית או תיכונית חלקית, חרדים ודתיים (90 אחוז ומעלה מביניהם לא נפגעו אף פעם).

השאלה השלישית, אשר גם היא נשאלה לראשונה השנה (2005) הייתה: **האם אתה או מישהו מבני משפחתך שינה את התנהגותו או את הרגליו כדי להימנע מלהיחשף לגילויי אלימות?** התוצאות מוצגות באיור 7.

התשובות על שאלה זו מעניינות במיוחד. למרות ש-85 אחוז מהנשאלים לא חוו עבריינות או לא נחשפו לאלימות, רק 65 אחוז מהנשאלים דיווחו שהם לא שינו את התנהגותם והרגליהם כדי להימנע מחשיפה כזאת. תשובה זאת נמצאת מתואמת עם התשובות לשאלה הראשונה, כלומר, שתחושת החשיפה לאלימות עולה על שיעור ההיפגעות בפועל. גילאי 25-49 בלטו בין אלה שהשיבו כי שינו את הרגלי ההתנהגות.

6. בריאות

בשנים האחרונות הוכנסו שינויים רבים למערך שירותי הבריאות בישראל. סל השירותים שהציבור זכאי לו מעוגן כבר למעלה מעשור בחוק ביטוח הבריאות הממלכתי, תושבי ישראל זכאים לשירותים מקופות-החולים אותן הם יכולים לבחור ואף להחליף ורמת הבריאות נחשבת גבוהה למדי בהשוואה בינלאומית. אולם בשנים אלה נדרש הציבור גם להשתתפות הולכת וגדלה במימון השירותים. מדובר הן בהשתתפות במימון הביקורים אצל רופאים מקצועיים, הן במימון חלק מן הטיפולים

החיוניים, השימוש בשירותי צילום, הדמיה ומיכון או מכשור רפואי אחר; וכמובן, גידול ניכר של שיעור המימון שהציבור נדרש לשלם עבור התרופות. פרק הבריאות בחלק הראשון של דו"ח זה חוזר ומדווח על עליית שיעור המימון הפרטי בישראל לכדי כ-30 אחוז.

מאז הסקר הראשון שערכנו (כבר בשנת 1999) אנחנו בוחנים את שביעות רצונו של הציבור משירותי הבריאות. חזרנו ושאלנו את הציבור גם השנה על תחושותיו ביחס לשירותי הבריאות שהוא מקבל. זהו אחד התחומים בו עקבנו אחרי תחושות הציבור באופן רציף, והשאלות נשאלו בניסוח קבוע³, ולכן ההתרשמות מעוגנת היטב בממצאים ומקבלת משנה תוקף ברצף הסקרים. ראשית שאלנו לגבי רמת שירותי הבריאות ובהמשך שאלנו לגבי תופעת ההימנעות משירותים חיוניים בשל הקושי להשתתף בעלותם.

השאלה הראשונה הייתה: בהשוואה למצב לפני שנה-שנתיים, האם לדעתך חל שינוי ברמת שירותי הבריאות שאת/ה ומשפחתך מקבלים? (אחוזים)

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
7	14	10	12	3	5	4	חל שיפור ניכר
29	35	28	30	13	18	14	חל שיפור מסוים
44	41	50	35	53	40	55	לא חל כל שינוי
14	9	10	15	21	23	18	חלה הרעה מסוימת
6	1	2	8	9	14	9	חלה הרעה רבה

הממצאים מראים שחל שינוי ברמת שביעות הרצון מהשירותים שהציבור מקבל, במיוחד משנת 2003. הירידה החלה כבר משנת 2000 ועוצמתה עלתה. בשנים הראשונות שיעור המדווחים על תחושתם, שחל שיפור, היה גבוה (במיוחד אלו שדיווחו על שיפור מסוים) אולם השיעור ירד ברמתו מאוד משנת 2003.

מעניין לציין, כי ההשכלה וההכנסה של המשיב לא השפיעו באופן מובהק על התשובות. לגיל לעומת זאת יש השפעה – ככל שהמשיבים היו מבוגרים יותר הם נוטים לענות, שרמת שירותי הבריאות שלהם ירדה.

³ אמנם השאלה על שירותי הבריאות הופיעה בכל שנות הסקר, אך ישנו הבדל קל בניסוח השאלה בחלק מן השנים: בשנים 1999-2002 וגם ב-2004 הניסוח התייחס לשירותי הבריאות באופן כללי, ובשנים 2003 ו-2005 התייחסנו בשאלה לשירותי הבריאות של הנשאל באופן אישי – כלומר, לשירותים שהוא ומשפחתו מקבלים.

משמעות הדבר היא, שהמשתמשים בשירותי הבריאות אמורים להיות נגישים להם יותר, ושהם המשתמשים "הכבדים" בשירותים, מרוצים פחות מכלל הציבור.

מעניין לציין את השיפור בשירותי הבריאות עליו מדווחים החרדים והערבים. דיווחנו על מגמה זאת גם בעבר. ישנם נתונים על פריסת השירותים ועל הרחבת הנגישות, מהם ניתן ללמוד על התרחבות השירותים במגזרים אלה, התורמת להסבר של הממצא מן הסקר. השאלה הבאה ששאלנו בתחום הבריאות חושפת את אחד הממצאים החמורים שעולים מן הסקר בתחום הבריאות. היא מאששת ממצאים דומים מסקרים נוספים שנערכו בקרב הציבור⁴:

השאלה הייתה: האם אתה, או מישהו מבני משפחתך, נמנע בשנה האחרונה מקבלת שירות רפואי נחוץ, כגון ביקור אצל רופא, רכישת תרופות או ציוד רפואי וכו', בגלל המחיר שנדרשת לשלם עבור השירות? (אחוזים)

	2003	2004	2005
פעמים רבות מאד	1.5	2	2
פעמים רבות	3	4	3
מספר פעמים	7	9	10
פעם אחת או שתיים	7	7	7
אף פעם	80	78	78

זאת השנה השלישית ברציפות, שאנו שואלים שאלה זאת, והתמונה העולה מהתשובות מדאיגה ביותר. שיעור המשיבים, שנאלצו לוותר על קבלת שירות רפואי נחוץ לפחות פעם אחת במשך השנה האחרונה עלה בכל השנים על 20 אחוז ובמהלך השנים הללו שיעורי הוויתור עלו, לגבי כל הקטיגוריות שהוצגו בשאלה (חוץ מ"אף פעם"). הממצא המדאיג במיוחד הוא, השיעור הגבוה בקרב הקשישים, שהשתתפו בסקר, והשיעור הגבוה מבין עולי חבר העמים – כשליש מהם נאלצו לוותר פעם אחת ויותר על שירות רפואי נחוץ.

הקשר שבין הכנסה והשכלה לאופן השימוש בשירותים בולט במיוחד: 96 אחוז מבעלי ההכנסה הגבוהה וכ-80 אחוז מבעלי ההשכלה האקדמית לא נאלצו אף פעם לוותר על שירות רפואי נחוץ ולעומתם, 15 אחוז מבעלי

⁴ ראוי לציין כי ממצאים דומים נמצאו בסקרים שנערכו על-ידי מכוני מחקר אחרים.

ההשכלה הנמוכה ו-10 אחוז מבעלי הכנסה נמוכה השיבו שנאלצו לוותר פעמים רבות מאד על שירות רפואי נחוץ.

7. חינוך

בשנה האחרונה זכה תחום החינוך לבולטות רבה בדיון הציבורי. בעיתונות, ברדיו ובטלוויזיה, ובפורומים ציבוריים ומקצועיים רבים, הוקדש מקום לדיון בהמלצות הרפורמה החדשה, שהוצעה על-ידי ועדת דוברת. הדיון הוקדש לשאלות של הכשרת המורים, פיטורי מורים, היקף שעות הלימוד והיקף העבודה, והאפשרות של מעבר לחמישה ימי לימוד. הדיון נגע גם בשאלות של התכנים, כמו בעניין ההחלה של תכנית ליבה מחייבת על הזרמים השונים הפועלים במערכת, ועוד כהנה וכהנה.

מדי שנה אנו בוחנים בסקר את עמדות הציבור באשר לטיב מערכת החינוך, תרומתה לצמצום הפערים, אבחון הבעיות המרכזיות אתם המערכת מתמודדת, והצעדים הדרושים לפתרון בעיות אלה. על רקע העיסוק הציבורי הרב בשאלות החינוך העמקנו בו השנה גם בסקר החברתי והוספנו שאלות בתחום זה. חלק מהשאלות נשאלו בסקרים קודמים וחלקן הופיעו השנה לראשונה.

לראשונה העלנו השנה את סוגיית היקף המשאבים העומדים לרשות מערכת החינוך. שאלנו את משתתפי הסקר, **מה דעתם על היקף המשאבים המופנה היום למערכת החינוך?** התשובה הייתה חד משמעית. רוב מכריע של 84 אחוז ממשתתפי הסקר סברו, שיש להגדיל את המשאבים המוקצים למערכת החינוך. אולם, רוב המשיבים גם סברו, שיש לבצע את ההגדלה בעיקר על-ידי שינוי סדר העדיפויות התקציבי ולא על חשבון ההורים או על-ידי הגדלת המסים שיופנו לחינוך.

הערבים בלטו בתשובתם, בהעדפתם את הגדלת התקציבים על-ידי תשלומי ההורים, בשיעור ניכר לעומת כלל האוכלוסייה. ייתכן שהדבר נובע מכך, שבאופן כללי רמת תשלומי ההורים במגזר זה נמוכה בהרבה מהרמה המקובלת במגזר היהודי⁵.

⁵ ישנם הבדלים גם בתוך המגזר הערבי. כך, למשל, תשלומי ההורים השולחים את ילדיהם לבתי-ספר של הכנסייה גבוהים למדי.

להלן התוצאות (אחוזים).

5	להגדיל את המשאבים, בעיקר על-ידי הגדלת תשלומי הורים
19	להגדיל את המשאבים, בעיקר על חשבון כלל משלמי המסים
58	להגדיל את המשאבים, בעיקר על-ידי קיצוצים בתחומים אחרים
12	היקף המשאבים הנוכחי מספיק
4	צריך לקצץ בהיקף המשאבים

מעניין לציין, כי למרות ששיעור המשיבים, שיש להגדיל את תקציב החינוך על-ידי הגדלת תשלומי ההורים נמוך, בדרך כלל, הרי שהוא כפול בקרב בעלי ההשכלה הנמוכה מאשר בקרב בעלי ההשכלה הגבוהה והוא גבוה במקצת בקרב בעלי ההכנסה הנמוכה לעומת אצל בעלי ההכנסה הגבוהה. הממצא איננו מתאים למצופה. ייתכן, שהדבר נובע מכך שבעלי ההשכלה וההכנסה הגבוהה מממנים כבר היום שיעורים גבוהים של חינוך ילדיהם, ועל כן אינם מוכנים להגדיל את היקף השתתפותם. בעלי ההשכלה וההכנסה הנמוכה, לעומת זאת, משלמים פחות וייתכן שגישתם מבוססת על ההנחה שמימון נוסף של ההורים לא ייפול על שכמם. ייתכן גם, שכיוון שהשתתפותם נמוכה יחסית היום, הם מוכנים להגדיל את ההשתתפות לטובת החינוך, מפני שמכירים בחשיבותו הרבה.

השאלה, **על מה ראוי לשים דגש כדי לשפר את מערכת החינוך**, נשאלה כמעט בכל הסקרים הקודמים (להוציא שנת 2003), אם כי חלו שינויים קלים באופן הצגת החלופות על פני השנים. התשובות בשלושת הסקרים הראשונים שערכנו הצביעו באופן בולט על כך, שהצעד המועדף על-ידי הציבור לשיפור מערכת החינוך הוא הקטנת הכיתות ושיפור רמת ההוראה. בשנתיים האחרונות, 2004-2005, בהן החלופות הוצגו באופן שונה, הציבור נחלק בין החלופות השונות: כרבע מהמשיבים בחרו בהקטנת הכיתות (26 אחוז), כרבע בחרו בשינוי תכנית הלימודים (23 אחוז), מעט פחות מרבע (21 אחוז) בהקטנת האלימות ושיעור דומה בשיפור שכר המורים (20 אחוז). רק 10 אחוזים בחרו בהארכת יום הלימודים.

ההבדלים בין ההדגשים מתגלים רק כאשר בוחנים קבוצות מתוך האוכלוסייה בנפרד: נשים תמכו יותר מגברים בצעד זה בהקטנת כיתות הלימוד – 30 אחוז מקרב הנשים לעומת 21 אחוז מהגברים. הקטנת הכיתות הועדפה גם בקרב יותר מ-30 אחוז מבין גילאי 50-64, מבעלי ההשכלה האקדמית, מהיהודים החילוניים, ומבעלי ההכנסה מעל

הממוצע. בעלי ההשכלה היסודית והעל-יסודית החלקית היו שונים בסדר העדיפויות שלהם: אצל 38 אחוזים מביניהם הפחתת האלימות הייתה בעדיפות עליונה והנושא השני בעדיפותו היה שיפור שכר המורים, כאשר רק שיעור נמות יותר, 12 אחוז מהם, תמכו בהקטנת הכיתות. ייתכן שהדבר מתאים למציאות של בתי-ספר המשרתים אוכלוסיות חלשות יותר, ששיפור התנאים הפיזיים והארכת יום הלימודים (או לחלופין תוספת שעות לימוד) אינם עומדים אצלם בסדר העדיפות הראשון.

1999	2000	2001	2002	2004	2005	
..	31	21	20	שיפור תנאי השכר של המורים (העלאת רמתם)
35	31	30	25	14	26	הקטנת כיתות הלימוד הארכת יום הלימודים (או הגדלת שעות הלימוד)
17	15	18	17	10	10	שינוי בתכניות הלימודים
..	20	23	23	הקטנת אלימות בבתי-הספר
..	31	21	שיפור רמת ההוראה
32	42	42	שיפור התנאים הפיזיים
10	12	12	6	

.. החלופה לא הוצגה בשנה זו.

לגבי הבחירה של הציבור בהעלאת שכר המורים על פני סוגיות אחרות במערכת החינוך – מסתבר שרק כ-20 אחוז מהציבור בחר בפתרון זה בעדיפות ראשונה. על רקע הדיון הציבורי הרב בשאלת שכרם של המורים, שאלנו השנה לראשונה באופן מפורש בסוגיה זו. השאלה הייתה: **מורה ממוצע משתכר כ-7,000 שקלים לחודש, בדומה לשכר הממוצע במשק. האם לדעתך יש לחתור לכך ששכרו: להלן התוצאות (אחוזים)**

23	יגדל בהרבה מהשכר הממוצע במשק
35	יגדל במעט מהשכר הממוצע במשק
37	לא ישתנה
4	יקטן במעט מהשכר הממוצע במשק
1	יקטן בהרבה מהשכר הממוצע במשק

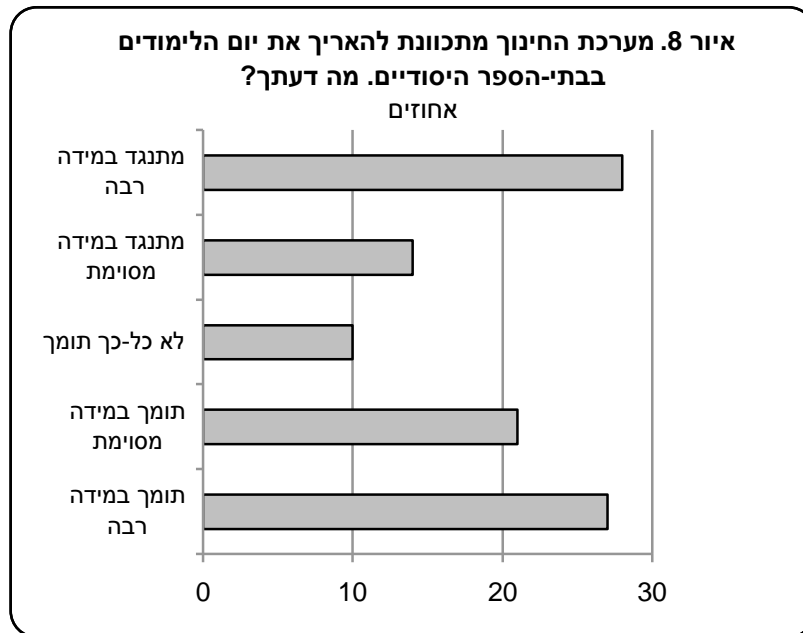
הציבור סבור ששכר המורים הנוכחי מצדיק העלאה (23 אחוז במידה רבה ו-35 אחוז במעט). עוד 37 אחוז מהציבור חשבו שלא צריך לשנות את שכר המורים ורק כ-5 אחוזים היו סבורים שיש להפחית את שכר המורים.

מצאנו קשר ברור בין השכלה והכנסה, לבין העמדה, שיש להגדיל את שכר המורים. ככל שההכנסה וההשכלה גבוהות יותר, כך התחזקה העמדה בדבר הצורך לתוספת שכר. המשיבים אשר השתייכו לקבוצות החלשות (שכר והשכלה נמוכים והעולים מחבר העמים) פחות נטו להמליץ על העלאת שכר למורים בהשוואה לאלה שהשתייכו לשכבות חברתיות מבוססות יותר. גם העצמאים תומכים בהעלאת שכר למורים יותר מאשר השכירים.

השאלה השנייה נגעה ישירות להמלצה מרכזית בדו"ח דוברת לגבי הארכת יום הלימודים. הנושא מעסיק את מערכת החינוך זה שנים רבות, ונזכיר כי החוק לגבי החלת יום לימודים ארוך אושר בכנסת בשנת 1997, והותוותה תכנית של הממשלה ליישומו. למרות זאת, יישומו של החוק נדחה מדי שנה, והוא הוחל רק בחלקים נבחרים ומצומצמים של המערכת. בדו"ח ועדת דוברת נכלל מרכיב זה ברפורמה המומלצת למערכת החינוך. פנינו לברר את גישתו של הציבור לאפשרות זו.

השאלה הייתה: **מערכת החינוך מתכוונת להאריך את יום הלימודים בבתי-הספר היסודיים עד השעה 4 אחה"צ, ולבטל במקביל את הלימודים בימי ששי. מה דעתך?** (תומך במידה רבה, תומך במידה מסוימת, לא כל-כך תומך, מתנגד במידה מסוימת, מתנגד במידה רבה). התוצאות מוצגות להלן באיור 8.

מסתבר כי הארכת יום הלימודים (וכפי שהוצג בשאלה, תוך ביטול הלימודים ביום ששי) רצויה במידה מסוימת ובמידה רבה בקרב כמחצית מן הציבור (כ-48 אחוז). כעשירית נוספת מכלל הציבור נמצאים לא כל כך תומכים. שיעור המתנגדים ליום לימודים ארוך נמוך מכך, כ-42 אחוז.

מעניין לבחון מי תומך יותר ומי תומך פחות? מסתבר שהקבוצות החלשות יותר מבחינה חברתית-כלכלית תומכות יותר בהארכת יום הלימודים לעומת הקבוצות החזקות מבחינה כלכלית. דווקא הערבים והחרדים חורגים מדפוס זה, כשהם מביעים התנגדות לאפשרות המוצעת. לגבי החרדים, ייתכן שהדבר נובע מביטול הלימודים בימי ששי, מפני שאצלם מונהג כבר עתה יום לימודים ארוך. עוד ייתכן שהם מבטאים חשש מכך, שהפעלת יום לימודים ארוך בכלל המערכת תפגע בהקצאת המשאבים המופנים אליהם, ישירות או בעקיפין, מפני צמצום היתרון היחסי שישי להם היום באורך יום הלימודים (בייחוד לגבי המגזר החרדי).

8. מדיניות כלכלית-חברתית של הממשלה

כללנו בסעיף זה כמה שאלות המבטאות הערכה ישירה של הנשאלים למדיניות החברתית והכלכלית של הממשלה. ראשית התייחסנו באופן כללי למדיניות הכלכלית, אחר-כך שאלנו את דעתו של הציבור על השפעת המדיניות הממשלתית על הפערים בחברה, ולגבי הצלחתה של המדיניות בתחום צמצום האבטלה והרחבת התעסוקה במשק.

השאלה הראשונה ברה את יחסו של הציבור למדיניות הכלכלית של הממשלה באופן כללי ורחב. השאלה נשאלה גם בסקר הקודם והיה מעניין לחזור ולהציגה, לאור המודדים, אשר הצביעו על השיפור שחל במצב המשק בשנה האחרונה.

השאלה הייתה: באיזו מידה את/ה תומך/ת או מתנגד/ת למדיניות הכלכלית של הממשלה? (אחוזים)

2004	2005	
12	10	תומך/ת במידה רבה
21	25	תומך/ת במידה מסוימת
18	20	לא כל-כך תומך/ת
18	17	מתנגד/ת במידה מסוימת
32	27	מתנגד/ת במידה רבה

התשובות מעידות על כך, שמידת התמיכה במדיניות הכלכלית של הממשלה כמעט ולא השתנתה ומרבית הציבור (65 אחוז השנה ו-67 אחוז בשנה שעברה) ממשיך לא לתמוך בה. יחד עם זאת, מצאנו שתחושות הקצה כלפי המדיניות הכלכלית של הממשלה התמתנו במקצת והפער ביניהן הצטמצם מעט (17 אחוז הפרש בין המתנגדים במידה רבה לתומכים במידה רבה ב-2005 לעומת 20 אחוז ב-2004).

בחלוקת הציבור לפי מאפיינים שונים מצאנו, בדומה לשנה שעברה, ששיעור הנשים התומכות בתכנית נמוך משיעור הגברים (31 לעומת 41 אחוז). הממצא בולט למרות שחל גידול בשיעורי תמיכת הנשים בתכנית בשנה האחרונה, בעוד ששיעורי התמיכה בקרב הגברים כמעט ולא השתנו. הגיל אינו משפיע על רמת התמיכה במדיניות הכלכלית של הממשלה, למעט תמיכה גבוהה במקצת מן הממוצע בקרב בני 25-29, ששיעורי תמיכתם היו 41 אחוז לעומת ממוצע כללי של 35 אחוז.

ההבחנה לפי קבוצות ההכנסה השונות נמצאת חותכת בין התומכים בתכנית למתנגדים לה. בשנה שעברה 22 אחוז מבעלי הכנסה הנמוכה בהרבה מהממוצע תמכו בתכנית וכמעט 60 אחוז מבעלי ההכנסה הגבוהה. אמנם שיעור התמיכה בתכנית בקרב בעלי ההכנסות הנמוכות לא השתנה אך בקרב בעלי ההכנסות הגבוהות חלה ירידה בשיעורי התמיכה, לכדי 47 אחוז. יש להדגיש, ששינוי זה מנוגד למצופה, היות שמצבם של בעלי ההכנסות הגבוהות השתפר כתוצאה מן התכנית. גם התשובות בקצה השני (ההתנגדות) מעידות על התפתחות דומה בגישת הציבור: בשנה שעברה 63 אחוז מבעלי ההכנסה הנמוכה התנגדו לתכנית במידה רבה או רבה מאד ורק 26 אחוז מבעלי ההכנסה הגבוהה בהרבה מעל לממוצע. השיעורים בסקר האחרון היו 58 אחוז ו-32 אחוז, בהתאמה. בעלי ההכנסה הנמוכה החלשות החלישו את התנגדותם אך שיעורי ההתנגדות בקרב בעלי ההכנסות הגבוהות עלו.

היות שהממצא מנוגד למצופה, ייתכן שהדבר מבטא את עליית המודעות להיבטים השליליים של התכנית דווקא בקרב הנהנים העיקריים מפרותיה – בעלי ההכנסות הגבוהות. מצאנו יחס דומה לתכנית הכלכלית של הממשלה בחלוקת הציבור לפי השכלה, אך יש לציין, כי בעלי ההשכלה הנמוכה וגם בעלי ההשכלה הגבוהה תמכו השנה בתכנית בשיעורים גבוהים ב-5 נקודות אחוז לעומת השנה הקודמת, בשעה שההתנגדות נשארה ברמתה הקודמת.

כמה קבוצות אוכלוסייה בלטו לעומת כלל האוכלוסייה מעבר לחלוקה לפי המאפיינים שהצגנו: בולטת במיוחד ההתנגדות הרבה והגוברת של החרדים לתכנית – שיעורי התנגדותם עלו מ-72 ל-82 אחוז בין 2004 ל-2005. לעומת זאת בולטת תמיכתם הגבוהה במדיניות הכלכלית של העולים מחבר העמים, שאף עלתה לעומת השנה שעברה, מ-34 ל-48 אחוז. גם השנה ציבור עולי חבר העמים מגלה בסוגיות לא מעטות דעות שונות לעומת כלל הציבור הישראלי, ובמיוחד כאשר משווים אותו לציבור החילוני⁶.

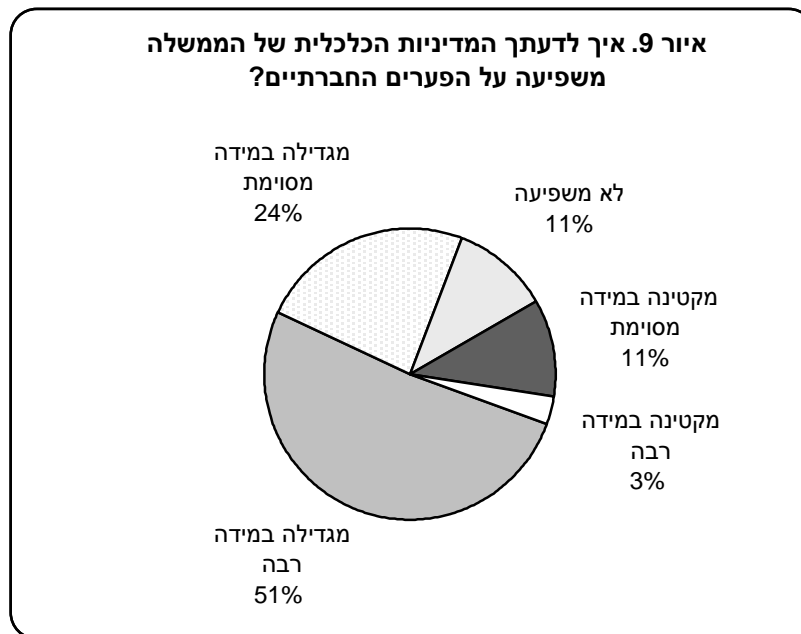
מסתבר כי למרות הדיווחים על הצלחה של המדיניות הכלכלית, הציבור בכללותו מתנגד לתכנית. יש לציין כי ההתנגדות ב-2005 פחתה לעומת 2004, היא חריפה יותר בקרב השכבות החלשות, והיא פחותה בקרב השכבות המשכילות והמבוססות.

⁶ צריך לזכור שהציבור החילוני כולל בתוכו חלק גדול מן העולים מחבר העמים ועל כן ההבדלים הם בעצם גדולים יותר.

התחושה המסתמנת מהתשובות לשאלה הקודמת וההבדלים שמצאנו בין קבוצות שונות באוכלוסייה נקשרים לסוגיית הפערים בחברה. סוגיית הפערים נכללת באשכול זה כדי לברר את חוות דעתו של הציבור ביחס לתרומתה של מדיניות הממשלה לצמצום או הרחבתם של הפערים.

השאלה הייתה: איך לדעתך המדיניות הכלכלית של הממשלה משפיעה על הפערים החברתיים? (מגדילה במידה רבה, מגדילה במידה מסוימת, לא משפיעה, מקטינה במידה מסוימת, מקטינה במידה רבה).

התוצאות מוצגות באיור 9 להלן.

בהנחה שמדיניות חברתית מיועדת, בין היתר, לפעול לצמצום הפערים בחברה, הרי שהתשובה של הציבור לשאלה זאת מהווה כתב אישום חריף כלפי ממשלת ישראל. למעלה ממחצית הציבור בישראל סבור שמדיניות הממשלה מגבירה את הפערים במידה רבה, ועוד כרבע מהציבור סבור שמדיניות זאת מגבירה את הפערים במידה מסוימת.

דומה שהציבור איננו סבור שמדיניות הממשלה מכוונת לצמצום הפערים ובשיעורים גבוהים אלה גם אין הבדלים מפליגים בין תת קבוצות מהציבור. עם זאת מצאנו, שככל שרמת ההשכלה גבוהה יותר כך גברה

ההערכה הביקורתית כלפי מדיניות הממשלה. נוסף על זאת, מצאנו שתי קבוצות, אשר בלטו בגישתם הביקורתית: החרדים והערבים הדתיים. גם הטיפול בצמצום האבטלה אמור להוות אחת המטרות המוצהרות והמרכזיות של הממשלה לצד החתירה לצמצום הפערים בחברה. האבטלה היא מוקד מרכזי על סדר יומה של החברה הישראלית זה מספר שנים והממשלה נטלה על עצמה להקדיש מאמצים ניכרים למציאת פתרונות תעסוקה מצד אחד ולספק הגנה למובטלים מצד שני. בחנו בסקר מה חושב הציבור על מידת ההצלחה של הממשלה במימוש מטרה זאת?

השאלה הייתה: **מה דעתך על הצלחתה של הממשלה בתחום הגדלת התעסוקה וצמצום האבטלה במשק? (אחוזים)**

2	מוצלחת במידה רבה מאוד
8	מוצלחת במידה רבה
24	מוצלחת במידה מסוימת
36	לא כל כך מוצלחת
30	כושלת לחלוטין

לדעת רוב הציבור (66 אחוז) הממשלה לא הצליחה במשימתה. בלטו במיוחד בביקורתם החרדים ובעלי הכנסה נמוכה הרבה מהמוצא, ש-45 אחוז מהם השיבו שהממשלה נכשלה **לחלוטין** במשימה לצמצום האבטלה. אולם אפילו רבע מבעלי ההכנסה הגבוהה וההשכלה הגבוהה, הקבוצות שנהנו ביותר ממדיניות הממשלה בשנים האחרונות, סברו כך. נשים היו ביקורתיות יותר מהגברים, כאשר 71 אחוז מהן לעומת 60 אחוז מבין הגברים סברו שמדיניות הממשלה בתחום זה לא הייתה כל כך מוצלחת או הייתה כושלת לחלוטין.

9. העדפות ערכיות של הציבור

בחנו גם השנה מספר ממדים של המערכת הערכית, האידיאולוגית של משתתפי הסקר. השאלה הראשונה התייחסה למטרות המנחות, לכאורה, את המדיניות. שאלה זו משלימה, במידה מסוימת, את ההתרשמות מן התשובות לשאלות שהצגנו בסעיף הקודם, לגבי יחסו של הציבור למדיניות הממשלתית, ליעדיה ולהישגיה. ננסה לקשור בין הדברים, ככל שהדבר ניתן.

השאלה הראשונה הייתה: **יש הטוענים שקיים ניגוד בין מדיניות המכוונת לצמצום הפערים החברתיים לבין מדיניות לעידוד צמיחה כלכלית.** הכוונה הייתה להתרשם מגישתו של הציבור, ביחס לאפשרות להתמודד עם שתי הבעיות הכבדות הללו, שאינן יורדות מסדר היום הכלכלי בישראל, ומתוך כך ללמוד על העדפויותיהם של המשיבים. להלן התוצאות (אחוזים):

2003	2005	
34	33	קיים ניגוד ויש להעדיף צמצום פערים
30	26	קיים ניגוד ויש להעדיף צמיחה כלכלית
36	41	אין כל ניגוד בין שני כיווני הפעולה הללו

התשובה לשאלה אינה פשוטה. הביטוי הראשון לכך הוא, שכמעט 13 אחוז מבין משתתפי הסקר (127 אנשים) לא השיבו כלל על השאלה (שיעור בולט לעומת שיעור הלא-משיבים בשאלות אחרות), והביטוי השני ניכר מכך, שלמעלה מ-40 אחוז מבין המשיבים סברו שאין ניגוד בין שני כיווני הפעולה האלה (שיעור גבוה יותר מאשר ב-2003). נראה לנו, שניתן להתרשם מהלכי הרוח החברתיים במדינה, במידה מסוימת, מתוך תשובותיהם של הנשאלים, שטענו שקיים ניגוד בין שתי המטרות והעדיפו אחת מהן.

ראשית, מסתבר, כי אין פער גדול בין הקבוצות, אולם בכל אופן, שיעור גדול יותר מכלל המדגם סבור שיש להעדיף צמצום פערים חברתיים. השוואת ההתפלגות בקרב תת קבוצות לעומת התפלגות כלל המדגם (הממוצע הכללי) הבליטה כמה קבוצות: העולים מחבר העמים העדיפו צמיחה הכלכלית על פני צמצום פערים (35 אחוז לעומת 23 אחוז בהתאמה); גם בעלי השכלה יסודית או תיכונית חלקית נקטו העדפה דומה (35 לעומת 26 אחוז), וכך בקרב ערבים ופנסיונרים. מצאנו שהשכירים העדיפו את צמצום הפערים במידה רבה יותר מהעצמאים, ועוד מצאנו שהקבוצות שהעדיפו בצורה בולטת ביותר צמצום פערים היו החרדים והמובטלים. לא מצאנו הבדל של ממש בהעדפות האוכלוסייה בחלוקתן לפי קבוצות ההכנסה השונות.

השאלה השנייה התייחסה לסוגיית האוניברסליות של קצבאות הביטוח הלאומי: **קצבאות הביטוח הלאומי ניתנות לכל המשפחות עם ילדים, לכל מי שהגיע לגיל זיקנה, וכדומה. האם לדעתך יש לצמצם או אף לבטל את תשלום הקצבאות לאוכלוסיות בעלות הכנסה גבוהה?**

לשאלה זאת "אופי אידיאולוגי" ברור, בהיותה מתמודדת עם הדילמה של מתן תשלומי העברה אוניברסליים או סלקטיביים. הגישה התומכת באוניברסליות מדגישה, בין היתר, את האופי הביטוחי של הקצבאות, היא דוגלת במניעת סטיגמות חברתיות, וחותרת להבטחה של רמת הקצבאות. לעומתה, הגישה המעדיפה סלקטיביות של הקצבאות מונעת בעיקר מנימוקים של יעילות (למקד את העזרה לנזקקים), ומנימוקים של מניעת בזבוז בתשלום לאוכלוסיות שאינן זקוקות לתשלומים. להלן התוצאות (אחוזים)

2002	2003	2004	2005	
33	38	41	30	לבטל לחלוטין
8	10	8	10	לצמצם במידה רבה מאד
17	21	18	17	לצמצם במידה רבה
16	16	13	14	לצמצם במקצת
26	15	20	28	להשאיר המצב הקיים

בתשובה לשאלה זאת חל שינוי מסוים בדעת הקהל בשנה האחרונה: בעוד שמאז 2002 ועד 2004 נראתה מגמה של העדפה גוברת לסלקטיביות, הרי הכיוון השתנה ב-2005. השינוי מבטא דווקא התחזקות של הדעה, שהקצבאות אינן צריכות להתחשב בהכנסה הנוכחית של מקבל הקיצבה. תופעה משלימה לכך, אשר בולטת השנה, היא שיותר אנשים סבורים שיש להשאיר את המצב על כנו, ופחות אנשים סבורים שיש לבטל לחלוטין את הקצבאות לבעלי ההכנסות הגבוהות. חשוב להדגיש, שהשינוי מתבטא בעוצמת התחושות והדעות בנושא זה, תוך כדי הבדלים בין קבוצות האוכלוסייה השונות. יחד עם זאת, עדיין, רוב הציבור (72 אחוז לעומת 80 אחוז בשנה שעברה) סבור, ככל הנראה, שיש ליישם קריטריון הכנסה כלשהו, בין אם מחמיר ובין אם מקל לקצבאות.

הקבוצות הבולטות בדרישתן לבטל לחלוטין את הקצבאות לבעלי הכנסות גבוהות הן גילאי 50-64 (40 אחוז ב-2005, 52 אחוז ב-2004, 45 אחוז ב-2003). לעומת זאת, הקבוצות הבולטות בתמיכתן בהשארת המצב הקיים, בדומה לשנה שעברה, הן ערבים (40 אחוז) והעצמאים (38 אחוז). מסתבר כי התפלגות התשובות בנושא זה מושפעת רק במעט ממצבו הכלכלי של המשיב, בדומה לממצא משנה שעברה. עם זאת מצאנו שיש ירידה בשיעורי התמיכה בביטול הקצבאות לבעלי האמצעים בקרב כלל

הנשאלים. אצל כל קבוצות ההכנסה רמת התמיכה בביטול הקצבאות ירדה מכ-40 לכ-30 אחוז.

שאלה ערכית אחרת נוגעת ל**תחום החינוך**. היא עוסקת בתרומתה של מערכת החינוך לצמצום הפערים, נושא אשר עלה פעמים רבות בסקרים הקודמים. בכל הסקרים הקודמים מצאנו, שהציבור סבור, שמערכת החינוך אינה תורמת מספיק לצמצום פערים לימודיים וחברתיים ואף ייתכן שהיא מסייעת להיווצרותם. על רקע זה ועל רקע הבולטות של שאלות החינוך בסדר היום הציבורי, התעניינו עד כמה חשובה סוגיה זו לציבור המשיבים, יחסית לסוגיית ההישגים הלימודיים.

השאלה הייתה: **מה לדעתך צריך להיות השיקול המרכזי בהקצאת משאבים למערכת החינוך? (אחוזים)**

36	העדפה ניכרת לתלמידים הבאים מרקע חברתי-כלכלי חלש
11	העדפה ניכרת לתלמידים בעלי הישגים לימודיים גבוהים
53	הקצאה אחידה לכלל התלמידים

התשובה שקיבלנו הפתיעה אותנו במידת מה. ההערכה, על רקע ממצאי הסקרים הקודמים, הייתה, שהציבור יעדיף חתירה של המערכת לצמצום פערים. כלומר, שהציבור יעדיף מדיניות של אפליה מתקנת בהקצאת משאבי מערכת החינוך. אולם מתברר שאין הדבר כך. רוב הציבור מעדיף מדיניות של שוויון "רשמי", המתבטא בהקצאה אחידה, על מדיניות של העדפה מתקנת. למרות ממצא זה, יש לציין, ששיעור הסבורים, שהעדפה מתקנת צריכה להיות הקריטריון המרכזי בהקצאת משאבים גדול פי שלושה משיעור הסבורים שהקריטריון צריך להיות העדפה לתלמידים בעלי הישגים גבוהים. הקבוצות אשר בלטו בתמיכתן במדיניות של העדפה מתקנת לאוכלוסיות חלשות חברתית-כלכלית הן בעלי השכלה יסודית או נמוכה, יהודים דתיים.

עמדתם של העולים מחבר העמים בסוגיה זאת שונה – רק 28 אחוז מהם סבורים שיש להעדיף אוכלוסיות מרקע חברתי-כלכלי חלש ו-36 אחוז מהם סבורים שיש להעדיף תלמידים מצטיינים. עמדה דומה ביטאו עצמאים בשונה משכירים, שבחרו בכיוון של העדפת התלמידים המצטיינים לעומת העדפה מתקנת לתלמידים מרקע חברתי-כלכלי חלש.

תחום אחר שכללנו בשאלות הערכיות הוא **תחום יחסי העבודה**, כאשר הדגש הושם על החשיבות שמייחסים משתתפי הסקר למעורבות

האיגודים המקצועיים בקבלת החלטות הנוגעות לעובדים במשק. בשנים האחרונות חלו שינויים רבים במערך יחסי העבודה בין מעבידים לעובדים במשק. לכאורה דומה, שחלה ירידה מסוימת במעמד של הארגונים והדבר קשור גם לירידת מעמדה של ההסתדרות הכללית בעיני העובדים ובעיני כלל הציבור.

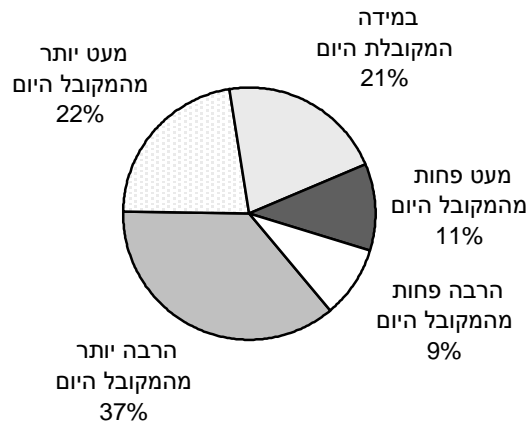
בסקרים קודמים שאלנו לגבי תרומתם של הארגונים המקצועיים, כגון ההסתדרות, להגנה על זכויות העובדים והתשובה הצביעה על ירידה בהערכה לתפקידם של הארגונים המקצועיים. בסקר שנערך בשנת 2003 סברו למעלה ממחצית הנשאלים, שהאיגודים אינם מגינים על העובדים כלל או רק במידה קטנה (ראה הלוח). השיעור היה נמוך יותר בהשוואה ל-2001.

השאלה בסקרים הקודמים הייתה: **באיזו מידה לדעתך איגודים מקצועיים, כגון ההסתדרות, מגינים על זכויות עובדים? (אחוזים)**

2001	2003	
5	6	במידה רבה מאד
13	12	במידה רבה
39	31	במידה מסוימת
28	21	במידה קטנה
16	30	כלל לא

בסקר השנה, כאשר שאלנו את המשתתפים, האם האיגודים המקצועיים ונציגי העובדים צריכים להיות שותפים לקבלת החלטות הנוגעות לעובדים? קיבלנו תשובות, שהן לכאורה מנוגדות להערכה השלילית שהתבטאה בסקרים הקודמים כלפי האיגודים המקצועיים. מצאנו שכמעט 60 אחוז ממשתתפי הסקר סברו שהאיגודים המקצועיים צריכים להיות שותפים בהחלטות במידה רבה יותר מהמקובל היום. התוצאות מוצגות באיור 10.

איור 10. האם האיגודים המקצועיים ונציגי העובדים צריכים להיות שותפים לקבלת החלטות הנוגעות לעובדים?

משמעות הדבר, שאמנם לציבור יש ביקורת על תרומתם של האיגודים המקצועיים לרווחת העובדים, אולם הציבור איננו מצביע נגד מעורבותם או חשיבותם של הארגונים. הציבור איננו סבור כלל שהארגונים המקצועיים (האיגודים) סיימו את תפקידם במערך יחסי העבודה (אלא רק בשיעורים נמוכים מאוד) ודווקא מצביע בעד יתר מעורבות. לדעת משתתפי הסקר הרעיון של הגנת העובדים בידי הארגון לא פשט את הרגל, ולמעלה משליש המשתתפים אף הצביעו לאפשרות של מעורבות "הרבה יותר מהמקובל היום".

הגישה ה"סוציאליסטית" לכאורה איננה אחידה בקרב משתתפי הסקר. מסתבר, ראשית, שככל שעולה ההכנסה עולה ההתנגדות לשיתוף האיגוד המקצועי בקבלת החלטות – בעוד ש-70 אחוז מבעלי ההכנסה הנמוכה סבורים שיש לשתף את האיגודים המקצועיים בקבלת החלטות הנוגעות לעובדים יותר מהמקובל היום, סברו כך רק 47 אחוז מבעלי ההכנסות הגבוהות. הפער הוא גדול מאוד והוא איננו מפתיע. ההפתעה היא דווקא בכך, שכמחצית מבעלי ההכנסות הגבוהות סברו שכן חשוב להגדיל את מידת השתתפותם של ארגוני העובדים בקבלת החלטות.

מצאנו הבדל בולט בין שכירים לעצמאים (שחלקם גם מעסיקים כמובן). בעוד כ-60 אחוז מקרב השכירים תומכים ביתר התערבות של האיגוד המקצועי, אצל העצמאים השיעור היה רק 36 אחוז. עם זאת, מעניין לציין, כי למעלה משליש מהעצמאים היו סבורים שצריך להגדיל את מעורבות הארגונים המקצועיים.

אצל העולים מחבר המדינות לשעבר בלטו שיעורי ההתנגדות למעורבות הארגונים המקצועיים. ייתכן כי גישתם זו נובעת מנטייה לדחות את כל מה ש"מריח" מסוציאליזם ומהעולם ממנו נפרדו.⁷ אך גם אצלם 51 אחוז היו סבורים שראוי להגדיל את רמת ההתערבות של האיגודים המקצועיים.

⁷ התייחסות נרחבת יותר לסוגיה זו ראה בפרק הדין בסקר החברתי בדו"ח המרכז לשנת 2004.